

บางขุนเทียนชายทะเล : การศึกษาปัญหาและการจัดการชุมชน

¹ ผู้นิพนธ์ประสานงาน โทรศัพท์ 08-2419-6597 อีเมล: lomajung1@gmail.com
รับเมื่อ 19 เมษายน 2560 ตอบรับเมื่อ 11 มกราคม 2561

นวมินทร์ รัตนพงศ์ธระ¹
सानิตย์ ฤทธิมนตรี²
ชัยรัตน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง³

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาปัญหาการคมนาคม ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ และปัญหาน้ำเสีย ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเลจำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนแสนตอ ชุมชนวัดหลวงพ่อดำ ชุมชนเสาธง ชุมชนศรีภูมิ และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ และ 2) เพื่อศึกษาการจัดการชุมชนเกี่ยวกับการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ดังกล่าว กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาานานกว่า 10 ปี จำนวน 6 ชุมชน ที่ได้มาจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย รวมทั้งหมด 175 คน และผู้นำชุมชน ชาวบ้านในแต่ละชุมชน จำนวน 4 - 5 คน ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนและต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลาานานกว่า 10 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม (Questionnaire) และ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด และข้อมูลที่ได้จากการ สัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการบรรยายในแต่ละประเด็นที่ทำการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการคมนาคม พบในชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ และชุมชนเสาธง ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งและปัญหาไฟฟ้า พบในชุมชนบางขุนเทียนชายทะเล และชุมชนเสาธง ปัญหาขยะ พบในชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง ปัญหาน้ำเสีย พบในชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนเสาธง ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ และชุมชนวัดหลวงพ่อดำ 2) การจัดการชุมชน เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยอาศัยองค์ประกอบในการจัดการชุมชน คือ การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นหลักการที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและตรงประเด็นความต้องการหรือการแก้ปัญหาของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด

คำสำคัญ : บางขุนเทียนชายทะเล ปัญหาและการจัดการชุมชน

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหารและพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

³ อาจารย์ประจำสาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Bangkhunthian Seashore : A Study of Problems and Community Management

Navamin Rattanapongtara¹

Sanit Ritmontri²

Chairat Wongkitrungruang³

Abstract

This research is a Mixed Method Research consisting of Quantitative Research and Qualitative Research. The research objectives are to: 1) study problems of transportation, coastal erosion, electricity, garbage, and wastewater in the area of Bangkhunthian seashore consisting of 6 communities including Bangkhunthian seashore community, Santo community, Wat Luang Po Tao community, Sao Thong community, Sikuman community, and Klongpittayalongkorn community; and 2) study the management of the communities related to planning, decision making, operation, and problem solving in such areas. The 175 respondents of this study were selected by simple random sampling from six communities' members who have lived in their communities for more than ten years. From each community, 4 - 5 community leaders who have important roles in their communities and have lived in the area for more than 10 years were taken as the sample as well. The tools used in this research include: 1) questionnaire and 2) in - depth interviews. The test statistics used to analyze the data include percentage, data from the open questionnaire and in - depth interviews. After that, the data was analyzed by content analysis technique. The research results were presented as descriptive presentation for each point of the study. The research results were as follows: 1) the transportation problem is found in Sikuman community, Sao Thong community, Bangkhunthian seashore community, Klongpittayalongkorn community, and Santo community. The coastal erosion problem is found in Bangkhunthian seashore community, and Santo community. The garbage problem is occurred in Sikuman community, Santo community, Bangkhunthian seashore community, and Sao Thong community. The wastewater problem is found in Sikuman community, Santo community, Bangkhunthian seashore community, Sao Thong community, Klongpittayalongkorn community, and Wat Laung Po Tao community; 2) the community management is occurred from the participation of the community members by relying on community management elements that are planning, decision making, operation, and problem solving. Participation in community management affects the community development tangibly and directly to meet the demand or solve the community problem substantially.

Keywords : Bangkhunthian Seashore, Problem and Community Management.

1. บทนำ

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของประเทศ ถึงแม้ว่าจะเป็นศูนย์กลางของความเจริญ แต่พบว่าบางพื้นที่ของกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมชนบท เนื่องจากยังเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญ ไม่มีถนนหนทางให้คนในชุมชนสัญจรไปมาได้สะดวก ไฟฟ้ามักจะมีติดๆ ดับๆ อยู่เสมอ อีกทั้งสัญญาณโทรคมนาคมยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง เป็นปัญหาต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ปิยะ ประทีปภักดิ์ (2546) ที่กล่าวว่า ชุมชนในชนบทมีความพยายามในการพึ่งตนเอง หรือมีแนวความคิดการจัดการด้วยตนเอง ลักษณะโดยทั่วไปของชุมชนในชนบทเป็นแบบหมู่บ้าน มีความหนาแน่นของประชากรน้อย จึงทำให้คนในชุมชนรู้จักมักคุ้นพึ่งพาอาศัยกัน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีความเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกันเป็นอันมาก การรวมตัวของชุมชนชนบทจึงเป็นการรวมตัวอย่างเหนียวแน่น แต่เพราะความเจริญและความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ยังไม่ทั่วถึง ถนนหนทาง ศูนย์สุขภาพและบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ระบบการประปา และการติดต่อสื่อสาร ยังขาดการเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน และชุมชนชนบทด้วยกัน สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุแห่งความแตกต่างทางพื้นที่ ทำให้การบริการพื้นฐานต่างๆ มีลักษณะกระจุกกระจายขาดการเชื่อมโยง และการรวมกลุ่ม จึงทำให้เป็นการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของงบประมาณ ปัญหาเหล่านี้มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งพื้นที่ที่ได้กล่าวถึงนี้ คือ พื้นที่เขตบางขุนเทียน

บางขุนเทียนเป็นเขตพื้นที่ 1 ใน 50 เขต ของกรุงเทพมหานคร มีลักษณะพื้นที่แตกต่างจากทุกเขต เนื่องจากบางขุนเทียนเป็นเพียงเขตเดียวที่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ปัจจุบันเขตบางขุนเทียนครอบคลุมพื้นที่ 2 แขวง คือ แขวงแสมดำ และแขวงท่าข้าม (สำนักงานเขตบางขุนเทียน, 2557) ลักษณะโดยทั่วไปของพื้นที่แขวงแสมดำ จะอยู่ห่างไกลทะเลมากกว่าแขวงท่าข้าม และส่วนใหญ่จะเป็นที่ตั้งของโครงการหมู่บ้านจัดสรรทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กปะปนกัน ส่วนพื้นที่แขวงท่าข้ามจะมีพื้นที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทย ซึ่งจะเป็เขตเกษตรกรรมและมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีประชาชนอาศัยอยู่เป็นชุมชน ด้วยลักษณะพื้นที่ของแขวงท่าข้ามซึ่งติดชายฝั่งทะเล อีกทั้งยังมีแม่น้ำลำคลองตัดผ่านหลายสาย ไม่มีเส้นทางออกเข้าออกชุมชน เปรียบเสมือนถูกตัดขาดจากโลกภายนอกจึงทำให้พื้นที่นี้ได้รับความเดือดร้อน โดยครอบคลุมพื้นที่บริเวณหมู่ที่ 9 ประกอบด้วย ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนคลองแสนต่อ ชุมชนวัดหลวง

พ่อบุ๊ง และหมู่ที่ 10 ประกอบด้วย ชุมชนเสาธง ชุมชนศรีกุมาร ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ รวมทั้งสิ้น 6 ชุมชน (ประสูติ ช่างเจริญ, 2557) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั้ง 6 ชุมชนนี้ไม่ต่างจากผู้คนที่อยู่อาศัยอยู่ในชนบทต่างจังหวัด กล่าวคือ ผู้คนในแต่ละชุมชนมีความสนิทสนม คุ้นเคย เนื่องจากมีสัมพันธฉันท์ญาติพี่น้อง อีกทั้งสภาพแวดล้อมค่อนข้างทุรกันดารทำให้ต้องพึ่งพาอาศัยกัน การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ของคนในพื้นที่ ได้แก่ การประมง การทำนา กุ้ง การรับจ้างทั่วไป และการเป็นลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาที่พบในพื้นที่นี้ประกอบด้วย ปัญหาการคมนาคม ปัญหาคลื่นทะเลกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาไฟฟ้าดับบ่อย ปัญหาขยะ ปัญหาหน้าเสี่ย ฯลฯ

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่เพื่อสังเกตการณ์และพูดคุย สอบถามชาวบ้านในเบื้องต้นของผู้วิจัยก่อนการเก็บข้อมูลจริง ทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงสภาพปัญหาที่ชาวบ้านในแต่ละชุมชนของพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเลประสบอยู่ โดยปัญหาใหญ่ของพื้นที่บริเวณนี้ คือ ไม่มีเส้นทางคมนาคมนำมาสู่ปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ เป็นต้น ซึ่งหลังการพูดคุย ผู้วิจัยก็ได้รับคำยืนยันจากชาวบ้านอีกทางหนึ่งว่า สิ่งที่เป็นปัญหาในชุมชนนั้นประกอบด้วย ปัญหาการคมนาคม ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ และปัญหาน้ำเสีย จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และเห็นถึงความน่าสนใจเกี่ยวกับจัดการชุมชนในพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเลแห่งนี้ ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหามันในบางเรื่องชาวบ้านสามารถกระต้นและเป็นแรงผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐเร่งเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาให้ อีกทั้งในบางปัญหาชาวบ้านยังสามารถแก้ไขปัญหาก็ได้ภายใต้เงื่อนไขที่จำกัด สิ่งนี้เองที่ทำให้ผู้วิจัยอยากศึกษาในเรื่องดังกล่าว โดยผู้วิจัยคาดหวังให้การศึกษานี้เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนเชิงนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน รวมถึงการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ด้านการจัดการ กระบวนการแก้ไขปัญหามันในชุมชน โดยคนในชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. วัตถุประสงค์ของสภาพวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาปัญหาการคมนาคม ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ และปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นในพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเลจำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนแสนต่อ ชุมชนวัดหลวงพ่อบุ๊ง ชุมชนเสาธง ชุมชนศรีกุมาร และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์

2.2 เพื่อศึกษาการจัดการชุมชนเกี่ยวกับการวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเล จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนคลองแสนต่อ ชุมชนวัดหลวงพ่อเต่า ชุมชนเสาชง ชุมชนศรีกุมาร และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์

3. การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

Raab and Selznick (1959) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาสังคม คือ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ เนื่องจากสังคมไม่สามารถจะควบคุมบุคคล ให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นได้ ปัญหาสังคม เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ ซึ่งได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค ถ้าสังคมไม่สามารถจัดบริการให้ได้ปัญหาสังคม ก็จะเกิดขึ้น

Horton and Leslie (1965) กล่าวไว้ว่า ปัญหาสังคม หมายถึง สิ่งที่ไม่พึงประสงค์หรือไม่พึงปรารถนาที่กระทบกระเทือนคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งคนในสังคมนั้นมีความรู้สึกว่าจะต้องร่วมมือกันแก้ไข

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหาสังคม หมายถึง สภาวะการณ์ที่มีผลกระทบกระเทือนต่อคนเป็นจำนวนมากเป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่พิจารณาว่าเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เปลี่ยนแปลงไปเมื่อค่านิยมหรือการตีความในแบบแผนพฤติกรรมแตกต่างกันไป ซึ่งย่อมผันแปรไปตามกาลเวลา และจะเห็นได้ว่าปัญหาสังคมย่อมมีผลมาจากนโยบายของรัฐหรือจากพฤติกรรมที่มีได้คาดคิดล่วงหน้าไว้ก่อน หากบุคคลมีชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกันย่อมมีความคิดเห็นต่อการแก้ปัญหาสังคมที่แตกต่างกัน ทุกคนยอมรับการแก้ปัญหาสังคมที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองมากที่สุด

อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ (2548) ได้ผสมผสานแนวคิดเรื่อง นิยามการบริหารจัดการองค์กรข้างต้นกับแนวคิดเรื่ององค์ประกอบชุมชน ได้วิเคราะห์ถึงประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการชุมชนไว้ 3 ประเด็น คือ 1) การบริหารจัดการชุมชน อาจไม่ให้เป็นเพียงแค่การกระทำที่ก่อให้เกิดการดำเนินกิจกรรม โดยคนหมู่มากที่อยู่ร่วมกันเท่านั้น หากแต่ต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้นด้วยความสมัครใจ และมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันด้วย เนื่องจากองค์ประกอบต่างๆ ภายในชุมชนที่ต้องบริหารจัดการนั้นเป็นเรื่องของส่วนรวม และหลายสิ่งก็ล้วนเป็นสาธารณะสมบัติ 2) ในการบริหารจัดการชุมชนนั้นจะต้องมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายที่ชัดเจน

และต้องมีเป้าหมายร่วมกันของชุมชนเป็นสำคัญ 3) บทบาทภารกิจสำคัญในการบริหารจัดการของชุมชนอาจแบ่งได้ 2 ระดับ คือ บทบาทหน้าที่ในการคิดและวางแผนเชิงนโยบาย มีหัวหน้ากลุ่มหรือผู้นำเป็นผู้กระทำ และบทบาทหน้าที่ในเชิงปฏิบัติหรือการลงแรงกระทำ ซึ่งสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมกันกระทำ

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2549) กล่าวว่ากระบวนการจัดการชุมชนที่สำคัญ 7 ประการ ดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน การที่ชุมชนได้ดำเนินการและมีการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยการมีการดำเนินการในลักษณะต่างๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ 2) การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ การที่ชุมชนมีความสามารถในการนำความรู้ ภูมิปัญญา และการจัดกิจกรรมในด้านต่างๆ มาแลกเปลี่ยน ส่งเสริมการเรียนรู้ และประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ หรือชุมชนพยายามปรับเปลี่ยนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ โดยไม่ได้ละทิ้งภูมิปัญญาพื้นบ้านเดิม ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายทางการศึกษาเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การที่ผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ได้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆ และสมาชิกในชุมชนได้ศึกษาเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับภูมิปัญญาที่ได้ถ่ายทอด 3) การฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ การที่ชุมชนรู้จักช่วยกันดูแล จัดการทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์ พัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ๆ พร้อมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรที่ยังสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ให้เกิดประโยชน์ 4) การใช้สิทธิชุมชนและข้อบัญญัติของชุมชน การที่ชุมชนสามารถออกสิทธิ์ แสดงความคิดเห็นต่อองค์กร หน่วยงานภาครัฐหรือภาคส่วนอื่นๆ เพื่อแสดงจุดยืนของชุมชน 5) การตัดสินใจร่วมกันของชุมชน การที่สมาชิกในชุมชนทุกคนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนส่วนรวม เพื่อกำหนดความต้องการ และทิศทางในการดำเนินการต่อไป 6) เครือข่ายการพัฒนา การที่สมาชิกในชุมชนได้มีการจัดตั้งเครือข่ายกิจกรรมของชุมชน โดยมีการจัดกิจกรรมที่เป็นความต้องการหรือความสนใจร่วมกันของคนในชุมชน มีการติดต่อสัมพันธ์สื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ในชุมชนและระหว่างชุมชนเครือข่ายด้วยกัน สมาชิกในชุมชนได้ร่วมคิดค้น ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และได้ร่วมประเมินผลร่วมกัน รวมทั้งได้ร่วมรับผลแห่งการพัฒนาาร่วมกัน 7) การจัดการตนเองของคนในชุมชน การที่สมาชิกในชุมชนรู้จักจัดการ มีวิธีในการรับมือ หรือการแก้ปัญหาที่ดี เมื่อมีปัญหาต่างๆ

เกิดขึ้นกับสมาชิกแต่ละคนโดยไม่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม

แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมในชุมชนของประวิทย์ เรื่องจำรัส (2544) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดในเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์โครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างผลประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์แรงงานหรือเข้าร่วมบริหารงานประสาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์ จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏเป็นรูปแบบของการประเมินย่อย เป็นการประเมินผลก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรือกระทำในรูปของการประเมินผลรวมซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอด

จากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้นเห็นได้ว่า ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมที่มาจากแรงจูงใจภายใน จะเป็นแรงหนุนหรือช่วยให้ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมที่มาจากปัจจัยภายนอกโดยอาศัยอำนาจการมีหรือแรงบีบบังคับจากผู้มีอำนาจ ความเกรงใจ อิทธิพลของผู้มีอำนาจนอกชุมชนเองถึงจะสามารถกระทำได้สำเร็จ แต่ก็ไม่มีผลผูกพันทางจิตใจ ความยั่งยืนต่อเนื่องของกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ก็จะไม่คงอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดการรวมพลังที่จะสร้างอำนาจต่อรองให้ชุมชนมีศักยภาพเต็มตัวซึ่งจะเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บางขุนเทียนชายทะเล : การศึกษาปัญหาและการจัดการชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงกรณีศึกษา (Case study Approach) เป็นวิธีวิถียามุ่งเน้นการอภิปรายหรือแสดงให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน และประสบการณ์ในการจัดการกับปัญหาดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางให้กับพื้นที่อื่นๆ ที่ประสบปัญหาเดียวกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling Design) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) วิเคราะห์และตีความข้อมูล โดยใช้วิธีการบรรยายและพรรณนาในการนำเสนอผลการวิจัย

4.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปี จำนวน 6 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนแสนตอ ชุมชน วัดหลวง พ่อเต่า ชุมชนเสาธง ชุมชนศรีภูมิ และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ซึ่งเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาในเรื่องต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปี จำนวน 6 ชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายในจำนวนที่เท่าๆ กัน รวมทั้งหมด 175 คน เพื่อตอบแบบสอบถามในเบื้องต้น จากนั้นผู้วิจัยได้ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในแต่ละชุมชน จำนวน 4 - 5 คน ที่มีบทบาทสำคัญต่อชุมชน และต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปี

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มี 2 แบบ ได้แก่

4.2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยได้ปรับปรุงแก้ไขด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของข้อคำถามตลอดจนภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความ

สอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item - Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปทุกข้อ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปโดยเป็นข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ที่อยู่อาศัย อาชีพ เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) คำถามเกี่ยวกับ อายุ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่เป็นปลายเปิด และส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาในชุมชน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่เป็นปลายเปิด

4.2.2 การสัมภาษณ์ สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งหลังจากที่ผู้วิจัยได้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเล จากการตอบแบบสอบถามข้างต้นแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้น มาคิดแนวคำถามในการสัมภาษณ์อีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามในการสัมภาษณ์ไว้ 4 ประเด็น คือ

1. ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างและความเกี่ยวข้องกับชุมชน
2. ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ไล่เรียงถามแต่ละปัญหา ได้แก่ ปัญหาการคมนาคม ปัญหาการกีดเซาะชายฝั่ง ปัญหาไฟฟ้า ปัญหาขยะ และปัญหาน้ำเสีย
3. แนวทางในการจัดการชุมชน ทั้งในส่วนของชุมชน และในส่วนของภาครัฐ
4. การมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชน

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

4.3.1 การเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 175 ชุด ซึ่งเป็นชาวบ้านในพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเล โดยกำหนดเงื่อนไข คือ ผู้ตอบแบบสอบถามต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นระยะเวลานานกว่า 10 ปี จำนวน 6 ชุมชน เพื่อให้ผู้วิจัยทราบถึงปัญหาที่แท้จริงในเบื้องต้น

4.3.2 เมื่อทราบปัญหาที่แท้จริงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่นี้ แล้วลงพื้นที่อีกครั้งโดยการสัมภาษณ์ชาวบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับแต่ละปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งวิธีการจัดการชุมชนทั้งในส่วนของชาวบ้านและภาครัฐ ด้วยแนวคำถามที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ล่วงหน้า ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนของทุกชุมชนก่อนเป็นลำดับแรก เนื่องจากเป็นผู้ที่มีหน้าที่ดูแลความเรียบร้อยของชุมชนและชาวบ้านทุกคนโดยตรง ซึ่งจะต้องรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างดี

4.3.3 หลังจากที่ได้สัมภาษณ์ผู้นำของแต่ละชุมชนเรียบร้อยแล้วได้เลือกสัมภาษณ์ชาวบ้านในแต่ละชุมชน จำนวน 4 - 5 คน พิจารณาตามความเหมาะสมและความ

เพียงพอของข้อมูล รวมทั้งสิ้น 20 คน และในขณะที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง มักจะให้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ร่วมด้วย

4.3.4 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาข่าวสาร เอกสาร บทความทางวิชาการต่างๆ รวมถึงงานวิจัยในหัวข้อที่มีลักษณะใกล้เคียงกับที่บุคคลอื่นได้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ด้วย

4.4 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

4.4.1 การเข้าไปเกี่ยวข้อง คือ การเข้าไปคลุกคลีกับชาวบ้านในพื้นที่รวมเป็นระยะเวลากว่า 3 เดือน ในขั้นแรกก่อนการลงพื้นที่เก็บแบบสอบถาม และได้มีการพูดคุยสอบถามในเบื้องต้นถึงสภาพปัญหาในพื้นที่

4.4.2 การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในชุมชนที่กลุ่มตัวอย่างได้มีการกล่าวถึง เพื่อพิจารณาว่าเป็นไปตามนั้นจริงหรือไม่

4.4.3 การตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่ง เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ รวมถึงการศึกษาเอกสารทางราชการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นี้ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้เหล่านั้นมาเปรียบเทียบกับมีความเหมือน หรือต่างกันอย่างไร เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

การตรวจสอบข้อมูลจากผู้วิจัย จากการลงพื้นที่เพื่อเก็บแบบสอบถาม และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ได้ทั้งระยะเวลาห่างกันประมาณ 3 เดือน ซึ่งการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้นได้เลือกสัมภาษณ์บุคคลซึ่งเคยตอบแบบสอบถามในครั้งแรกจำนวน 4 - 5 คน เพื่อเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้รับในครั้งแรกของการเก็บแบบสอบถามและครั้งเมื่อมาสัมภาษณ์ มีข้อมูลถูกต้องตรงกันหรือไม่

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างมาดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม และแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลและการหาค่าร้อยละในการตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการจัดกลุ่มข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบใช้เทคนิควิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการบรรยายและพรรณนาในแต่ละประเด็นที่ทำการศึกษา

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปผล แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

จากการเก็บแบบสอบถามจำนวน 175 ชุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามระดับถึงสภาพปัญหาที่คล้ายคลึงกัน และได้อธิบายถึงประเด็นในแต่ละปัญหาใกล้เคียงกัน ซึ่งสามารถจัดกลุ่มปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 6 ชุมชน ของพื้นที่บางขุนเทียนชายทะเล พบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ คิดว่าสิ่งที่ เป็นปัญหากับชุมชนมากที่สุดคือ ปัญหาการคมนาคม จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 รองลงมา คือ ปัญหาอื่นๆ เช่น ไฟฟ้า ขยะ น้ำเสีย จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 32.00 และรองลงมา คือ ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 10.86

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ภูมิหลังของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่นี้ กล่าวถึง ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ชื่อ อายุ ที่อยู่ อาชีพความสัมพันธ์ต่อชุมชน และบทบาทหน้าที่หรือความสำคัญต่อชุมชน โดยทำการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน ซึ่งคัดเลือกจากสมาชิกในแต่ละชุมชนประกอบด้วย ชุมชนศรีภูมิ 3 คน ชุมชนแสนต่อ 2 คน ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน 6 คน ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ 4 คน ชุมชนวัดหลวงพ่อเต่า 2 คน และชุมชนเสาธง 3 คน ซึ่งบุคคลที่เลือกสัมภาษณ์ล้วนเป็นผู้ที่มีตำแหน่งหรือมีบทบาทหน้าที่ที่มีความสำคัญกับชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในแต่ละชุมชนในจำนวนที่แตกต่างกันโดยการพิจารณาจากปัญหาของแต่ละชุมชน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ 1) ปัญหาการคมนาคม ซึ่งเกิดขึ้นกับ 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนต่อ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนเสาธง และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ มีปัญหาที่เหมือนกัน 4 ชุมชน คือ ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนต่อ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง นั่นคือชุมชนเหล่านี้ไม่มีถนนหนทางที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ มีเพียงคันดินเล็กๆ ริมคลอง และสะพานไม้ทอดข้ามฝั่งคลองเป็นบางจุด ดังนั้นการสัญจรของชาวบ้านในพื้นที่จึงจำเป็นต้องใช้การเดินเท้า หรือการขับซักรจักรยานยนต์ในระยะทางที่ไม่ห่างไกล แต่หากจำเป็นต้องเดินทางไกลมักจะใช้การสัญจรทางเรือ ซึ่งก็ต้องรอเวลาที่น้ำขึ้นจึงจะสามารถเดินทางได้ ทำให้การเดินทางด้วยวิธีเหล่านี้ไม่มีความสะดวกสบาย และไม่มีความเร็วพอซึ่งจะเกิดผลกระทบต่อการเดินทางในชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึง

การขนส่งสินค้าของเกษตรกรปัญหานี้จึงนับเป็นปัญหาใหญ่ของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ปัญหาการคมนาคมที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการที่ภาครัฐประกาศให้พื้นที่ของ 4 ชุมชนนี้เป็นพื้นที่สีเขียวจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ ห้ามมีสิ่งก่อสร้างใดๆ ในพื้นที่ นอกจากนี้ปัญหาการคมนาคมยังเกิดขึ้นกับอีกหนึ่งพื้นที่ นั่นคือ ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ในประเด็นเกี่ยวกับถนนเกิดการชำรุดทรุดตัว ผุพัง เป็นหลุมเป็นบ่อ เนื่องจากพื้นดินบริเวณที่อยู่ใต้พื้นผิวจราจรนี้เป็นดินอ่อนสามารถยุบตัวได้ง่าย อีกทั้งยังเกิดการกัดเซาะของรถบรรทุกขนาดใหญ่ที่วิ่งสวนกันไปมา ซึ่งมีเป็นจำนวนมากและบรรทุกน้ำหนักเป็นจำนวนมากเช่นกัน จึงทำให้พื้นผิวถนนมีปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย หากไม่มีการใช้รถใช้ถนนอย่างระมัดระวัง 2) ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเกิดขึ้นกับ 2 ชุมชน คือ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่หน้าทะเล รับแรงปะทะของลมและคลื่นทะเล ด้วยความแรงของคลื่นจึงทำให้เกิดการกัดเซาะหน้าดิน ริมชายฝั่งไปที่ละเล็กทีละน้อย อีกทั้งยังมีการร่วมกันบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจากชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพการทำประมงชายฝั่งของตนทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรที่มีความสำคัญในการป้องกันกระแสนม กระแสนคลื่น และสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนตลอด 10 ปี ที่ผ่านมาชาวบ้านต้องสูญเสียพื้นที่ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำกินเป็นจำนวนมากน้อยให้กับทะเล ทำให้ต้องถอยร่นหรือย้ายบ้านเรือนไปอยู่ย่งที่ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว เป็นผลทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลง สูญเสียรายได้สูญเสียอาชีพ อย่างประเมินค่าไม่ได้ นอกจากนี้การกัดเซาะที่เกิดขึ้นยังถือเป็นการทำลายระบบนิเวศชายฝั่งให้เกิดความเสียหายอีกด้วย 3) ปัญหาไฟฟ้าเกิดขึ้นกับ 2 ชุมชน คือ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง ปัญหานี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการคมนาคม ด้วยที่ตั้งของทั้งสอง 2 ชุมชนอยู่ลึกที่สุดเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ ของเขตบางขุนเทียนและไม่มีถนนหนทางที่จะเข้าถึงชุมชนได้อย่างสะดวก จึงอาจทำให้บางครั้งเรือนของ 2 ชุมชนนี้อยู่ลึกๆ โดยเฉพาะชุมชนเสาธง มีบางครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่สามารถเดินไฟไปยังจุดดังกล่าวได้ ซึ่งพวกเขาต้องอาศัยแสงสว่างจากเทียนไข ไฟฉาย ตะเกียง หรือเครื่องปั่นไฟทดแทนในเวลากลางคืน 4) ปัญหาขยะเกิดขึ้นกับ 4 ชุมชน คือ ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนต่อ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง ปัญหานี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการคมนาคม นั่นคือ การที่ชุมชนเหล่านี้มีคูคลอง

ล้อมรอบมีสะพานไม้ข้ามคลองในบางจุด ไม่มีถนนตัดผ่าน ซึ่งรถเก็บขยะไม่สามารถวิ่งเข้ามาเก็บขยะภายในชุมชนได้ ทำให้ขยะในครัวเรือนล้นและเกิดเป็นปัญหาขยะสะสมในชุมชน ปัญหาน้ำเสียเกิดขึ้นกับทุกชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ชุมชนวัดหลวงพ่อเต่า และชุมชนเสาธง เนื่องจากพื้นที่ของทุกชุมชนอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อีกทั้งน้ำในลำคลองต่างๆ ที่ไหลผ่านแต่ละชุมชนก็มีความเชื่อมโยงต่อกัน ซึ่งหากมีน้ำเสียเกิดขึ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อโดยทั่วกัน ทั้งนี้ปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการทิ้งขยะลงในลำคลอง ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่มักจะคำนึงถึงความสะอาดของตัวเอง จึงเลือกที่จะทิ้งขยะลงในลำคลอง และเมื่อทิ้งไปนานๆ เข้า ก็ส่งผลให้เกิดน้ำเน่าเสีย ลักษณะน้ำเสียจากสาเหตุนี้จะมีสีดำและส่งกลิ่นเหม็น 5) การเกิดปรากฏการณ์แพลงก์ตอนบลูม เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเกิดขึ้น เนื่องจากแพลงก์ตอนบลูมในทะเลมีการขยายพันธุ์อย่างรวดเร็วและเกิดเป็นจำนวนมาก ซึ่งแพลงก์ตอนบลูมเหล่านี้ไปอาศัยอยู่ในบริเวณที่น้ำจืดและน้ำเค็มไหลมารวมกันน้ำบริเวณนี้เป็นน้ำที่มีออกซิเจนต่ำ ส่งผลให้แพลงก์ตอนบลูมลอยน้ำตายเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดน้ำเน่าเสีย มีสีแฉะและส่งกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแต่จะไม่เป็นอันตรายต่อกุ้ง หอย ปู ปลา ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้มากนักและเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาสั้นๆ และ 6) ปัญหาจากการปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งลักษณะน้ำเสียที่เกิดจากสาเหตุนี้จะมีสีดำคล้ำ จับตัวเป็นก้อน และส่งกลิ่นเน่าเหม็น แต่หากน้ำเสียที่ปล่อยมาจากโรงงานมีสารเคมีปนเปื้อนมาด้วยก็จะทำให้น้ำมีสีขุ่นเหมือนน้ำขาวขาว ส่งกลิ่นเน่าเหม็นอย่างรุนแรงและสัตว์ทะเลจะไม่สามารถมีชีวิตรอด ดังนั้นปัญหานี้จะส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่ทำประมงชายฝั่งอาจถึงขั้นหมดเนื้อหมดตัวและก่อให้เกิดหนี้สินตามมา

การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายมีวิธีการดังนี้ 1) การวางแผน วางนโยบาย จะมาจากความร่วมมือกันของสมาชิกในแต่ละชุมชน นำโดยผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชน ที่ได้มีการร่วมกันปรึกษาหารือถึงปัญหาและทราบสาเหตุ ความเป็นมาของปัญหานั้นเป็นอย่างดี จากนั้นตัวแทนของแต่ละชุมชนจะร่วมกันกำหนดวางแผนกำหนดเป้าหมาย และทิศทางในการแก้ไขปัญหาว่าจะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่างๆ อย่างไร สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหากันได้เองหรือไม่ หรือจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐ เพื่อจะได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ นำไปสู่จุดหมายในการ

แก้ไขปัญหาคือ 2) การตัดสินใจ ชาวบ้านในแต่ละชุมชนจะร่วมกันตัดสินใจ พิจารณาถึงผลดี และผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ ตามข้อมูลที่มีอยู่จริง ก่อนที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชนของตน 3) การดำเนินการ จากที่ได้มีการวางแผนเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านหรือตัวแทนของแต่ละชุมชนจะรู้หน้าที่ของตน และจะดำเนินการตามที่ได้วางแผนการไว้ ทั้งนี้สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็นตัวแทน ก็ยังคงมีความสำคัญ ในการช่วยสอดส่องและติดตามการดำเนินงานควบคู่กันไป 4) การแก้ไขปัญหา คณะทำงานที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน รวมถึงชาวบ้านจากทุกชุมชนที่เหลืือจะมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินการดำเนินงานและร่วมกันแก้ปัญหาเพื่อไม่ให้มีปัญหาลุกลามและยังสามารถเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติได้เหมาะสมต่อไป

6. การอภิปรายผล

6.1 การศึกษาปัญหา

จากการศึกษาสภาพปัญหาของพื้นที่เป้าหมายจำนวน 6 ชุมชน ในเขตบางขุนเทียน ประกอบด้วย ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ชุมชนวัดหลวงพ่อเต่า ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความเค็มเกิดขึ้นกับ 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน ชุมชนเสาธง และชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ นั่นคือ ชุมชนเหล่านี้ไม่มีถนนหนทางที่รถยนต์สามารถเข้าถึงได้ มีเพียงคันดินเล็กๆ ริมคลองและสะพานไม้ทอดข้ามฝั่งคลองเป็นบางจุด ดังนั้นการสัญจรของชาวบ้านในพื้นที่จึงจำเป็นต้องใช้การเดินเท้าหรือการขับซักรจักรยานยนต์ในระยะทางที่ไม่ห่างไกล แต่หากจำเป็นต้องเดินทางไกลมักจะใช้การสัญจรทางเรือ ซึ่งก็ต้องรอเวลาที่น้ำขึ้นจึงจะสามารถเดินทางได้ ทำให้การเดินทางด้วยวิธีเหล่านี้ไม่มีความสะดวกสบายและไม่มีความรวดเร็วพอ จึงเกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นอย่างมากทั้งในเรื่องความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินรวมถึงการขนส่งสินค้าของเกษตรกร ปัญหานี้จึงนับเป็นปัญหาใหญ่ของชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างมาก ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งเกิดขึ้นกับ 2 ชุมชน คือ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียนและชุมชนเสาธง เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่หน้าทะเล รับแรงปะทะของลม คลื่นทะเล ด้วยความแรงของคลื่นจึงทำให้เกิดการกัดเซาะหน้าดินริมชายฝั่งไปที่ละเล็กละน้อย อีกทั้งยังมีการร่วมกันบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจากชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพการทำประมงชายฝั่งของตนทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรที่มีความสำคัญในการป้องกันกระแสนลม กระแสนคลื่น ดังนั้นในบริเวณที่มีการ

บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลนจะสามารถเกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งได้ด้วยการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ทั้ง 2 ชุมชนนี้ทวีความรุนแรงมากขึ้น สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนตลอด 10 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านต้องสูญเสียพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินเป็นจำนวนไม่น้อยให้กับทะเลทำให้ต้องถอยร่นหรือย้ายบ้านเรือนไปอยู่ยั้งยั้งที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว เป็นผลทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงสูญเสียรายได้ สูญเสียอาชีพ อย่างประเมินค่าไม่ได้ นอกจากนี้การกัดเซาะที่เกิดขึ้นยังถือเป็นการทำลายระบบนิเวศชายฝั่งให้เกิดความเสียหายอีกด้วย ปัญหาไฟฟ้าเกิดขึ้นกับ 2 ชุมชนหน้าทะเล นั่นคือ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียนและชุมชนเสาธง ปัญหานี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการคมนาคมเพราะที่ตั้งของทั้ง 2 ชุมชน อยู่ลึกที่สุดเมื่อเทียบกับชุมชนอื่นๆ ในเขตบางขุนเทียน ซึ่งไม่มีถนนหนทางที่จะเข้าถึงชุมชนได้อย่างสะดวก จึงอาจทำให้บางครั้งเรือที่อยู่ลึกโดยเฉพาะชุมชนเสาธงไม่มีไฟฟ้าใช้ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่สามารถเดินไฟไปยังจุดดังกล่าว ต้องอาศัยแสงสว่างจากเทียนไข ไฟฉาย ตะเกียง หรือเครื่องปั่นไฟ ทดแทนในเวลากลางคืน นอกจากนี้ปัญหาไฟฟ้าริมคลอง หรือริมทางเดินที่เป็นเส้นทางทั้งสองชุมชนใช้สัญจรไปมารวมกัน มักเกิดไฟฟ้าดับบ่อย และดับเป็นเวลานาน เพราะเจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาในการเข้าถึงพื้นที่ด้วยการเดินทางที่ค่อนข้างลำบาก ปัญหาขยะเกิดขึ้นกับ 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนชายทะเลบางขุนเทียน และชุมชนเสาธงปัญหานี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการคมนาคม นั่นคือการที่ชุมชนเหล่านี้มีคูคลองล้อมรอบมีสะพานไม้ข้ามคลองในบางจุด ไม่มีถนนตัดผ่านซึ่งรถเก็บขยะไม่สามารถวิ่งเข้ามาเก็บขยะภายในชุมชนได้ ทำให้ขยะในครัวเรือนล้น และเกิดเป็นปัญหาขยะสะสมในชุมชนนอกจากนี้ยังมีขยะที่ลอยมาตามกระแสน้ำจากการที่กรุงเทพมหานครได้ทำการปล่อยน้ำเหนือออกสู่ทะเลอ่าวไทยในช่วงหน้าน้ำ ซึ่งจะอยู่ในช่วงเดือนตุลาคมถึง ธันวาคมของทุกปี โดยขยะเหล่านี้ก็ถูกคลื่นลมในทะเลพัดลอยเข้าหาฝั่งมาติดอยู่บริเวณป่าชายเลน บางทีลอยเข้ามาในลำคลองติดอยู่บริเวณริมตลิ่งหน้าบ้านเรือนของชาวบ้านในชุมชนจากปัญหาขยะที่เกิดขึ้นได้สร้างความรำคาญใจ หรือก่อให้เกิดมลพิษทางสายตา อีกทั้งยังนำไปสู่ปัญหาน้ำเสียหากมีการปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลานานอีกด้วย และปัญหาน้ำเสียที่เกิดขึ้นในทุกชุมชนไม่ว่าจะเป็นชุมชนศรีภูมิ ชุมชนแสนตอ ชุมชนคลองพิทยาลงกรณ์ ชุมชนวัดหลวงพ่อเต่า หรือชุมชนเสาธง นับเป็นปัญหาใหญ่ที่เกิดจากหลายสาเหตุเช่น ปรากฏการณ์ธรรมชาติ โรงงานอุตสาหกรรมที่ปล่อยน้ำเสียออกมา การทิ้งขยะลงใน

ลำคลอง เป็นต้น ซึ่งการเกิดน้ำเสียจะก่อให้เกิดความเดือนร้อนอย่างรุนแรงต่อการทำประมงชายฝั่ง ซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านในพื้นที่

6.2 การจัดการชุมชน

การจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 6 ชุมชน มีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งทุกปัญหาต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและจากหน่วยงานของภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาจัดการแก้ไขปัญหาร่วมด้วยปัญหาที่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านในแต่ละชุมชน กลุ่มเครือข่าย หรือกลุ่มสมาคมต่างๆ มีวิธีการจัดการกับปัญหานั้นๆ ด้วยวิธีการที่ไม่แตกต่างกัน คือใช้หลักองค์ประกอบของการจัดการชุมชน ตามแนวคิดของอริยจิตตะเสโน (2555) ที่นำมาใช้เป็นสิ่งสำคัญ คือ 1) การวางแผนวางนโยบาย จะมาจากความร่วมมือกันของสมาชิกในแต่ละชุมชน โดยผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนที่ได้มีการร่วมกันปรึกษาหารือถึงปัญหา และทราบสาเหตุ ความเป็นมาของปัญหานั้นเป็นอย่างดี จากนั้นตัวแทนของแต่ละชุมชนจะร่วมกันกำหนดวางแผน กำหนดเป้าหมาย และทิศทางในการแก้ไขปัญหาที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆ อย่างไร สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหากันได้เองหรือไม่ หรือจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐที่จะจะได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ได้วางไว้ นำไปสู่จุดหมายในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว 2) การตัดสินใจ ชาวบ้านในแต่ละชุมชนจะร่วมกันตัดสินใจ พิจารณาถึงผลดี และผลเสียที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ ตามข้อมูลที่มีอยู่จริง ก่อนที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชุมชนของตน 3) การดำเนินงานที่ได้มีการวางแผนเกิดขึ้นเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านหรือตัวแทนของแต่ละชุมชน จะรู้หน้าที่ของตน และจะดำเนินการตามที่ได้วางแผนการไว้ ทั้งนี้สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็นตัวแทนจะมีหน้าที่ในการช่วยสอดส่องและติดตามการดำเนินงานควบคู่กันไป 4) การแก้ไขปัญหการทำงานอาจมีปัญหาหรืออุปสรรคบ้าง ดังนั้นคณะทำงานที่เป็นตัวแทนของชาวบ้าน รวมถึงชาวบ้านจากทุกชุมชนที่เหลือน่าจะมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินการดำเนินงานและร่วมกันแก้ปัญหา เพื่อไม่ให้มีปัญหาคอขวด อีกทั้งยังสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมต่อไป

จากองค์ประกอบของการจัดการชุมชนทั้งหมดที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เนื่องจากจะเป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้ผ่านไปได้ นับเป็นเพราะชุมชนเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวม ทุกคนในชุมชนหรือสังคมมีความสำคัญเท่ากัน จะยึดหลัก หรือทำตามอำเภอใจ

ของใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ ฉะนั้นหากต้องการให้เกิดการจัดการชุมชนที่ดีและมีประสิทธิภาพ ทุกคนในแต่ละชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมกันในการดำเนินทุกกิจกรรมของชุมชน

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้

ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดกับชุมชนเป้าหมายทั้ง 6 ชุมชน ไม่ได้มีความแตกต่างกัน ซึ่งจากแนวทางในการแก้ไข ปัญหาที่ผ่านมาจากชาวบ้านยังเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างแก้ไขปัญหาเฉพาะชุมชนของตนเอง บางชุมชนมีวิธีการในการจัดการแก้ไขปัญหาก็ดี แต่บางชุมชนอาจจะยังจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ไม่ดี ฉะนั้นผู้วิจัยขอเสนอแนะให้มีการพูดคุยกันระหว่างผู้นำชุมชน และคณะกรรมการชุมชนทุกชุมชน ทั้งชุมชนที่ไม่ได้รับความเดือดร้อน และชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไขทุกปัญหาที่เกิดขึ้นอันจะนำมาสู่วิธีการจัดการที่ดี และมีประสิทธิภาพพัฒนาสู่การเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

7.2.1 จากการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ มีหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาดูแลและรับฟังปัญหา แต่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้ชาวบ้านอย่างแท้จริง ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจเรื่อง ความพึงพอใจของชาวบ้านที่ได้รับจากนโยบายบริหารจัดการของภาครัฐ

7.2.2 จากการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าชาวบ้านหลายๆ คน มีภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ เช่น การอ่านพระจันทร์โดยใช้ข้างขึ้นข้างแรม การสังเกตทิศทางลม การดมกลิ่นของน้ำ การพยากรณ์อากาศที่แม่นยำ เป็นต้น ควรมีการวิจัยในเรื่องของภูมิปัญญาเหล่านี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจและควรจะศึกษา เก็บรวบรวมไว้ให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ประวิทย์ เรื่องจำรัส. (2544). การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนลุ่มน้ำจาว อำเภองาว จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์และสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ประสูติ ช่างเจริญ. (2557). สัมภาษณ์, 10 กรกฎาคม 2557
ปิยะ ประทีปภักดิ์. (2546). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ชายทะเลบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2549). การศึกษารูปแบบตัวชี้วัดและกระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็งของไทย. ปริญญาโท วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

สำนักงานเขตบางขุนเทียน. (2558). [สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2558]. จาก <http://www.bangkok.go.th/> www. bangkok.go.th/ bangkhunthian.

อมรรัตน์ ทิพย์เลิศ. (2548). ความสามารถทางการสื่อสารของผู้นำท้องถิ่นในการบริหารจัดการชุมชน. ปริญญาโท วารสารศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหา วิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อริญ จิตตะเสโน. (2555). หลักการและวิธีการบริหารจัดการชุมชน. เอกสารประกอบการเรียนรู้ในโครงการวิจัยและพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขภาพองค์กรรวมภายใต้แผนสุขภาพจังหวัดสงขลา. สถาบันวิจัยระบบสุขภาพภาคใต้มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ภาษาอังกฤษ

Horton, P. B. and Leslie, G. R. (1965). *The sociology of social Problems*. New York : Applenton Century Inc.

Raab, E. and Selznick, G. J. (1959). *Major Social Problem*. New York : Peterson.